

UDK 811.161.1'373.7:22

Dana Baláková

Filozofska fakulteta Katoliške univerze v Ružomberku

dana.balakova@ku.sk

Viera Kováčová

Filozofska fakulteta Katoliške univerze v Ružomberku

viera.kovacova@ku.sk

Valerij Mihajlovič Mokienko / Валерий Михайлович Мокиенко

Filozofska fakulteta Univerze v Sankt Peterburgu

mokienko40@mail.ru

BIBLIJSKA FRAZEOLOGIJA Z VIDIKA JEZIKOVNIH UPORABNIKOV RUŠČINE (IZ IZSLEDKOV SOCIOLINGVISTIČNE RAZISKAVE)¹

Povod in navdih za študijo, ki se osredotoča na vprašanje biblijske frazeologije, temelji na povezavi med biblijskimi frazemi in izhodiščnim besedilom. Odnos frazemov do tega izhodišča se kaže v raziskovalnem smislu zelo specifično – skozi prizmo odsevanja v določenem kulturno-jezikovnem okolju ter v jezikovnem občutku sodobnih uporabnikov določenega jezika. Na podlagi izsledkov sociolingvistične raziskave, ki je bila opravljena v ruskem kulturno-jezikovnem okolju, avtorji iščejo odgovor na vprašanje, ki spada tudi v širšo jezikovno razgledanost: v kolikšni meri se sodobni uporabniki (ruskega) jezika zavedajo povezave med izbrano množico frazemov in biblijskimi besedili.

Ključne besede: biblijska frazeologija, motivacija frazema, generacijska razslojenost uporabnikov ruskega jezika, sposobnost prepoznavanja biblijskega izvora

The thematic focus of this article is the question of Biblical phraseology. It draws on the source connection between Biblical phrasemes and their prototext. The relationship between the phrasemes and their source material is approached in a specific way, through the prism of its reflection in a particular cultural and linguistic environment and as regards the knowledge of contemporary users of a particular language. In a sociolinguistic research project conducted in a Russian cultural and linguistic environment, the authors seek an answer to a question that also pertains to broader cultural knowledge—that is, to what extent contemporary users of Russian are aware of the interconnection between a selected group of phrasemes and Biblical texts.

Keywords: Biblical phraseology, resource texts, generationally differentiated users of Russian language, ability to identify Biblical origin

Zanimanje za biblijsko frazeologijo in njeno intenzivno raziskovanje (zlasti v slovanskih jezikih) sta bili pogojeni s spremembo družbeno-političnega ozračja na koncu prejšnjega stoletja. Kot so pokazale raziskave, je moč kulture, ki se kaže v jeziku,

¹ Raziskava je bila izvedena ob finančni podpori RFFI v okviru znanstvenega projekta 17-29-09064 Klasiki ruske literature v zrcalu krilatic. / Исследование выполнено при финансовой поддержке РФФИ в рамках научного проекта № 17-29-09064 «Классики русской литературы в зеркале крылатых выражений».

vztrajala – ne glede na neprijazne družbene in kulturne okoliščine (Мокиенко, Лилич, Трофимкина 2010: 3).

Eno izmed spodbud za naslednjo etapo raziskovanja biblijske frazeologije prejšnjega stoletja je predstavljala zamisel priprave in izdaje *Evropskega slovarja biblizmov*. Koristnost takega dela za potrebe kontrastivne frazeologije v evropskem okviru utemelji W. Chlebda (2010) s trditvijo, da bi prav tak tip slovarja lahko »prikazal evropsko dediščino Biblije v vsej svoji raznolikosti ter se navezal na diskusijo o razmerju med unikatnim in univerzalnim v frazeologiji evropskih jezikov«. Če namenoma posežemo po biblijski slikovitosti, je pregovorno gorčično seme v tej smeri predstavljalo delo *Лента библейской мудрости*; gre za mednarodno slovarsko delo (nastalo pod vodstvom V. M. Mokijenka in H. Waltera) v obsegu 130 izbranih krilatic, frazemov, ki izvirajo iz Biblije ali pa so nastali na njeni osnovi. Iz svoje prvotne trojezične različice (Балакова, Вальтер, Мокиенко 2012), ki je primerjala biblijsko frazeološko gradivo ruščine, slovaščine in nemščine, je preko šestjezične različice (razširitev kontrastivnega vidika z ustreznici iz angleščine, beloruščine in ukrajinjščine; Балакова, Вальтер, Венжинович, Гутовская, Иванов, Мокиенко 2014) *Лента библейской мудрости* zrasla v slovaropisno delo, ki obravnava izbrane biblijske enote v skupno kar devetnajstih jezikih² (Иванов, Мокиенко 2019).

Na pobudo članov Mednarodne komisije za raziskovanje frazeologije slovanskih jezikov pri Mednarodnem slavističnem komiteju (V. M. Mokijenko, H. Walter, D. Baláková) se je ustvarila možnost diahrono-sinhronega pristopa h gradivu, ki je bilo predstavljeno v omenjenem slovaropisnem delu; po eni strani v smeri slovaropisne izdelave dela biblijskega frazeološkega kompendija v primerjavi z njegovo uporabo v sodobnih besedilih – *Из библейской мудрости* (2015), po drugi pa v smeri sinhrono sociolingvistične raziskave o biblijskih frazemih v rabi visokošolcev znotraj medjezikovne primerjave. Ta sociolingvistični raziskovalni projekt je nastal z mednarodnim sodelovanjem treh univerz (Nemčija – Greifswald, Rusija – Sankt Peterburg, Slovaška – Ružomberok), njegove izsledke smo predstavljali tudi na straneh Slavistične revije (Baláková, Mokienko 2016). Podobno kot *Лента библейской мудрости* se je tudi anketna raziskava iz trojezične primerjalne različice (Балакова, Ковачова, Мокиенко 2015), ki se je na začetku osredotočala samo na mlajšo generacijo (nemško, slovaško in rusko) – razrasla, konkretno na medjezikovno trigeneracijsko raziskavo identičnega nabora frazemov na številčno enaki osnovi (130 anketirancev iz vsakega generacijskega vzorca) v primerjalnem slovaško-češkem medjezikovnem kontekstu (Baláková, Kováčová 2017). Če je v primeru prve nemško-slovaško-ruske sociolingvistične raziskave šlo za specifičen vzorec anketirancev (mlajša generacija filološke in pedagoške smeri), gre pri slovaško-češki medgeneracijski raziskavi za različne izobrazbene vzorce srednje in starejše generacije (dosežena izobrazba je bila osnovna, srednja in tudi visokošolska). Metodološki vidiki te sociolingvistične raziskave so se tudi zaradi rezultatov, ki izvirajo iz njene medgeneracijske dimenzije,

² Poleg že navedenih jezikov gre za enote, ki spadajo v frazeološke fonde armenščine, bolgarščine, gruzinščine, italijanščine, španščine, makedonščine, poljščine, srbsčine, slovenščine, francoščine, hrvaščine, češčine in švedščine.

izkazali za primerne, da se ta raziskava razvije znotraj ruskega kulturno-jezikovnega okolja; prav njene rezultate prinašamo v tem prispevku. V ruski medgeneracijski raziskavi smo se osredotočili na primerjavo mlade generacije visokošolcev³ in srednje generacije ruskih anketirancev z večinoma končano visokošolsko izobrazbo;⁴ predvidevali smo, da bodo rezultati dokaj primerljivi. Frazemi, ki so bili zajeti v vprašalnik (skupaj 80 frazeoloških enot, v nadaljevanju FE), so povezani z besedili Stare zaveze (29 FE), Nove zaveze (38 FE), del enot (13 FE) pa se nahaja tako v besedilih Stare kot tudi Nove zaveze.⁵

Izdelava vprašalnikov je bila z vidika strukture zahtevna pri vseh zgoraj omenjenih raziskavah, saj smo sledili dvema osnovnima ciljema:

- a) ovrednotiti frazeološko (pa tudi frazeosemantično) kompetenco iz treh zornih kotov, in sicer poznavanja, rabe, razumevanja;
- b) potrditi sposobnost anketirancev identificirati vir frazemov, se pravi določiti njihov izvor, vidik občutenja, zavedanja povezave teh enot z biblijskimi besedili.

Glede na to, da je vsak izmed 260 ruskih anketirancev (130 iz mlajše generacije – v nadaljevanju tudi MG; 130 predstavnikov srednje generacije – v nadaljevanju tudi SG) ocenjeval 80 FE pri vsakem posameznem frazemu: *aktivno znanje* (odgovori 1A – poznam, uporabljam, znam razložiti; 1B – poznam, uporabljam, ne znam razložiti) – *pasivno znanje* (2A – poznam, ne uporabljam, znam razložiti; 2B – poznam, ne uporabljam, ne znam razložiti) – *neznanje* (indeks 3), smo v primeru medgeneracijske ruske raziskave morali obdelati skupno 20.800 podatkov (10.400 pri enem vzorcu anketirancev: 80 FE x 130 anketirancev) že samo za prvega izmed dveh navedenih ciljev. Ker smo preverjali tudi frazeosemantično kompetenco, sposobnost anketirancev razložiti pomen frazema, je bilo treba oceniti pravilnost njihovih razlag in v primeru neadekvatne frazeosemantične interpretacije spremeniti odgovore iz kategorije 1A v 1B ali pa iz 2A v 2B (iz kategorije *znam razložiti* v kategorijo *ne znam razložiti*).

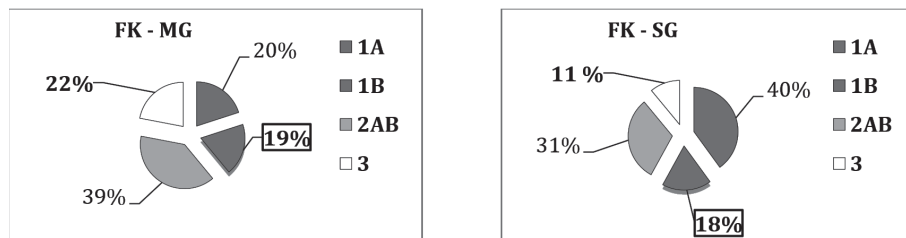
Kot je razvidno iz nižje navedenih grafov (Grafa 1 in 2), je skupna frazeološka kompetenca mlajše ruske generacije nižja v primerjavi s srednjo generacijo [MG: 22 % neznanje, 78 % znanje (aktivno + pasivno); SG 11 % neznanje, 89 % znanje (aktivno + pasivno)]. Kljub temu pa je delež aktivnega znanja (odgovori označeni z 1A in 1B) pri obeh vzorcih dokaj visok, tudi v tem primeru je višji pri starejši generaciji – 58 % : 39 %. Z okvirčkom je pri aktivnem znanju označen odstotek nepravilne frazeosemantične interpretacije frazemov – vključno z odgovori, ki jim manjka razlaga frazema (odgovori 1B).

³ Šlo je za študente filoloških študijskih programov v Pskovu in Sankt Peterburgu.

⁴ Srednjo generacijo predstavljajo naravni govorniki ruskega jezika v starosti od 40 do 60 let; visokošolsko izobrazbo je imelo 74 % anketirancev, srednješolsko pa 26 %.

⁵ Za natančnejše podatke glej *Ленна библиейской мудрости* (2019).

Graf 1 in Graf 2: Pregled skupnih rezultatov glede frazeološke kompetence ruskih anketirancev v medgeneracijski primerjavi.

Glede na obseg gradiva bi bilo nepraktično in neučinkovito podrobno predstavljati rezultate naše raziskave za vsak posamezni frazem glede na opisana cilja a) in b), zato se bomo v tem prispevku osredotočili samo na cilj b) oziroma na sposobnost anketirancev identificirati vir (povezavo z Biblijo), s čimer je povezano 20.800 podatkov [odgovori pri vsaki FE: biblijski izvor – drugačen (folklora ali literatura)], kar pa je vseeno občutno preprosteje od vrednotenja frazeološke kompetence.

Pred samo predstavitvijo rezultatov sta potrebni še dve pripombi, ki bosta pojasnili sestavo obravnavanega nabora frazemov. Prva pripomba se tiče razumevanja biblijske frazeologije, ki smo ga uveljavili v naši raziskavi. Kakor se da navsezadnje razbrati iz inventarja konkretnih obravnavanih frazemov (glej enote, predstavljene v pregledu rezultatov v nadaljevanju besedila), smo izhajali iz zamejitve biblijske frazeologije v širšem smislu. Nabor je sestavljen iz frazemov, ki so neposredno ali posredno povezani z biblijskimi besedili: gre za bolj ali manj citatne enote oziroma enote z neposredno ustreznico v Bibliji, za enote, ki jih sicer v Bibliji ni, so pa nastale na podlagi biblijskih besedil kot aluzije na biblijske podobe ali prilike, in za enote, ki so se razširile s pomočjo Biblije, znane pa so ne le iz biblijskega temveč tudi drugih virov (O problematiki razumevanja biblijske frazeologije glej npr. Walter – Fojtů 2012: 4; Балакова, Вальтер, Мокиенко 2015: 31–32, 274–82; Baláková, Mokienko 2016: 114–15; Stěpanova 2004; Stěpanova 2009). Že tako stroga razčlenitev osnovnih razmerij med frazomom in izvornim besedilom priča o raznovrstnosti oziroma raznolikosti dotične problematike, kar nas privede do naslednje nujne pripombe, ki je povezana z že v uvodu članka omenjenimi mednarodnimi slovarji *Лента библейской мудрости* (Иванов, Мокиенко 2019) in *Из библейской мудрости* (Балакова, Вальтер, Мокиенко 2015). Ta slovaropisna dela namreč prinašajo konkretne podatke o povezavi posameznih frazemov z njihovim virom skupaj s citatno dokumentacijo konkretnega biblijskega odlomka oz. odlomkov, iz katerih ta frazem izvira.

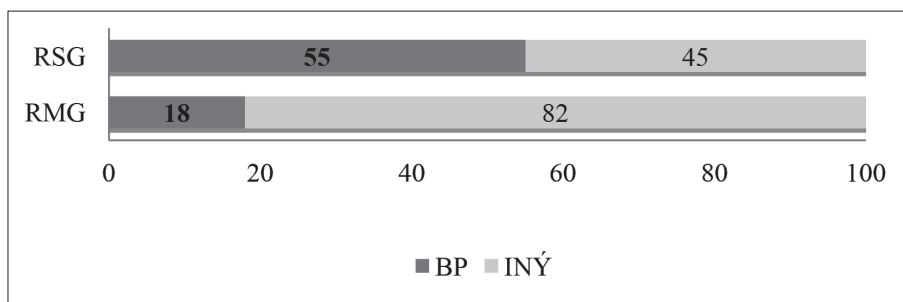
V stopnji občutenja ali zavedanja povezave določenih frazemov z Biblijo nedvomno odseva stopnja razgledanosti v specifičnih kulturnih temah, kaže pa se tudi to, kar potrjujejo frazeološke raziskave: dokaj visoka stopnja poznavanja biblijskih besedil v okolju židovske in krščanske kulture, kar je posledica posebnega položaja verskih besedil oziroma statusa, ki presega meje običajnih besedil literarne ali zgodovinske narave (Mlacek 2013: 140). Po drugi strani je treba upoštevati, da so mnogi biblijski

frazemi doživeli sekularizacijske spremembe (Mlacek 2013: 140, 143; Skladaná 2013: 180; Baláková, Mokienko 2016: 116; Kočiš 1999: 203) in da običajni jezikovni uporabniki za določen nabor biblijskih frazemov, ki so ga usvojili v domačem ali širšem kulturnem okolju (leposlovje, gledališče, televizija, film, radio ...), ne čutijo oziroma se pogosto ne zavedajo povezave z biblijskim besedilom, zlasti če v frazemu ni lastnoimenske sestavine, ki bi poudarila biblijsko konotacijo (Mlacek 2013: 140, 143; Иванов, Мокиенко 2019: 3, 5). V zvezi z našo raziskavo lahko predvidevamo, da bo razlika v obsegu občutenja oziroma zavedanja biblijskih povezav med posameznimi frazemi precejšnja.

Predstavitev rezultatov raziskave s tega vidika začenjamo s primerjalnim pogledom na skupno uspešnost obeh generacijskih vzorcev (Graf 3). Pri opazovanju različnega obsega sposobnosti anketirancev identificirati biblijska razmerja pri obravnavanih frazemih posvečamo posebno pozornost enotam, ki so z vidika anketirancev na dveh nasprotnih polih: gre za enote, pri katerih ruski jezikovni uporabniki (generacijsko, vendar tudi medgeneracijsko) povezavo z Biblijo očitno občutijo, se je zavedajo, in enote, pri katerih ta povezava ostaja anketirancem v pretežni meri neznan, neuzaveščena.

Kot prikazuje naslednji graf, je bila identifikacija biblijskega izvora izrazito (37 % razlike) višja pri srednji generaciji (55 %) v primerjavi z mlajšo generacijo (18 %).

Graf 3: Identifikacija biblijskega izvora (%) obravnavanih frazemov (BP – biblijski izvor, INÝ – drugo).

Razpon odstotkov prepoznanega biblijskega izvora posameznih frazemov se znotraj primerjanih generacijskih vzorcev razlikuje: pri mlajši generaciji se giblje med 1 % do 87 %, pri srednji od 9 % do 96 %. Skrajne vrednosti navedenih razponov (t. j. najvišji in najnižji obseg prepoznanega biblijskega izvora) so bile dosežene pri naslednjih enotah:

MG: 87 % *Возлюби (люби) ближнего своего [как самого себя]* – 1 % *Волосы (волоса) становятся/стали (встают/встали, поднимаются/поднялись) дыбом; открывать/открыть (раскрывать/раскрыть) глаза кому на кого, на что; лицом к лицу; от всего (от чистого) сердца (делать что)*

SG: 96 % *Возлюби (люби) ближнего своего [как самого себя]* – 9 % *Волосы (волоса) становятся/стали (встают/встали, поднимаются /поднялись) дыбом*

Na podlagi rezultatov prepoznavanja biblijskega izvora posameznih frazemov smo se lotili notranje kategorizacije štirih skupin. Predstavljamo jih s simbolom, ki ga uporabljamo kot vizualni pripomoček za hitro in lažjo orientacijo v klasifikaciji. Konkretno gre za frazeme, ki ga povezuje z Biblijo kot z motivacijskim virom:

- več kot tri četrtine anketirancev ●●● (skupina 76–100 %),
- več kot polovica anketirancev ●●○ (skupina 51–75 %),
- več kot četrtina anketirancev ●○○ (skupina 26–50 %),
- manj kot četrtina anketirancev oz. minimum anketirancev ○○○ (skupina 0–25 %).

V naslednji preglednici prikazujemo kvalitativne podatke o tem, v katero izmed naštetih skupin spadajo frazemi v medgeneracijski primerjavi.

Preglednica 1: Kategorizacijski statistični pregled (ne)zavedanja/(ne)občutenja povezave frazemov z Biblijo pri ruskih anketirancih.

skupina	mlajša generacija (število FE)	starejša generacija (število FE)
●●●	2	18
●●○	6	27
●○○	12	28
○○○	60	7

Rezultati v preglednici natančneje prikazujejo skupno kompetenco anketirancev glede na posamezne frazeme, in sicer primerjalno mlajše in srednje generacije. V nadaljevanju si bomo ogledali FE, ki so v obeh vzorcih anketirancev večinoma prepoznane kot biblijske ali pa nebiblijske; tako je mogoč pogled na medgeneracijski kontinuum. Število FE, ki jih večina anketirancev povezuje z Biblijo (so v skupinah, označenih s simboloma ●●○ in ●●●), je pri mlajši generaciji občutno nižje (8 FE) v primerjavi s starejšo (45 FE). Z opazovanjem posameznih FE smo ugotovili, da se vzorca prekrivata v 8 FE, in sicer: *нести свой крест; во веки веков; возвращение блудного сына; вкушать от древа познания добра и зла; перст Божий; запретный плод сладок; от Адама; Возлюби (люби) ближнего своего [как самого себя]*. Z vidika odstotkov je očitno, da je bila srednja generacija pri vrednotenju uspešnejša: pri vseh osmih FE so se namreč odstotki gibali od 77 % do 96 %, medtem ko je bil razpon pri mlajši generaciji med 52 % in 87 %. Najvišje vrednosti smo zabeležili pri dveh izmed njih: MG 87 %, SG 96 % – *Возлюби (люби) ближнего своего [как самого себя]*; 79 % MG, 85 % SG – *от Адама*.

Frazeoloških enot, ki jih je le manjšina (●○○, ○○○) povezovala z Biblijo – manj kot polovica anketirancev jih je identificirala pravilno – je občutno več pri mlajši generaciji – 72, pri srednji pa jih je manj – 35. Ker jih medsebojno primerjalno predstavljamo posamezno, si bomo podrobneje ogledali le še medgeneracijski kontinuum pri skupini ○○○ oziroma pri tistih FE, ki jih je le četrtnina povezovala z Biblijo: k enotam, ki se (v obeh generacijah) minimalno povezujejo z Biblijo, jih spada sedem: *Волосы (волоса) становятся/стали (встают встали, поднимаются/поднялись) дыбом; рвать на себе волосы; открывать/открыть (раскрывать/раскрыть) глаза кому на кого, на что; бить (колотить, ударять) себя в грудь; скрежетать зубами; лицом к лицу; хромать на обе ноги*. Tudi tu pa se vrednosti močno razlikujeta v korist srednje generacije. Medtem ko se statistika pri srednji generaciji giblje med 9 in 25 % [najnižjo vrednost smo zabeležili pri FE *Волосы (волоса) становятся/стали (встают/встали, поднимаются/поднялись) дыбом*], pri mlajši pa je to samo 1–4 % [najmanjkrat povezovani z izvirnim besedilom sta dve FE: *Волосы (волоса) становятся/стали (встают/встали, поднимаются/поднялись) дыбом; открывать/открыть (раскрывать/раскрыть) глаза кому на кого, на что; лицом к лицу*] – obe sta dosegli zgolj en odstotek].

V nadaljevanju prispevka predstavljamo pregled rezultatov ugotavljanja biblijskega izvora med našimi anketiranci pri vseh obravnavanih FE. Zaradi boljše preglednosti ne navajamo konkretnih odstotkov pri vsakem frazemu, ampak jih kategoriziramo na podlagi že predstavljenih simbolov. Celoten seznam obravnavanih frazemov je obenem kontrastiven: posamezni frazemi so razvrščeni po stopnji zavedanja biblijskega izvora – od FE, ki jih anketiranci v najmanjši meri povezujejo z Biblijo (○○○), do FE, pri katerih so anketiranci izvor v veliki meri prepoznali (●●●). Simbole pred frazemi navajamo v zaporedju mlada generacija / srednja generacija (MG/SG).

Seznam obravnavanih FE glede na obseg identifikacije povezanosti frazemov z izvirnim besedilom s stališča anketirancev

MG/SG

○○○/○○○	Волосы (волоса) становятся/стали (встают/встали, поднимаются/ поднялись) дыбом (86/89 %) // 99/89
○○○/○○○	рвать на себе волосы (75/85 %) // 100/100
○○○/○○○	открывать/открыть (раскрывать/раскрыть) глаза кому на кого, на что (78/87 %) // 97/98
○○○/○○○	бить (колотить, ударять) себя в грудь (49/79) // 91/99
○○○/○○○	скрежетать зубами (52/66) // 94/98
○○○/○○○	лицом к лицу (75/90) // 97/99
○○○/○○○	хромать на обе ноги (23/45) // 69/82
○○○/●○○	альфа и омега
○○○/●○○	не иметь (не знать), где голову приклонить (склонить); негде голову приклонить (склонить)
○○○/●○○	служить двум господам

- /●○○ Дни его сочтены
 ○○○/●○○ дух и буква [закона]
 ○○○/●○○ испускать/испустить (выпускать/выпустить) дух; испускать/
 испустить [последнее] дыхание; испускать/испустить
 [последний] вздох
 ○○○/●○○ изливать/излить душу *кому, перед кем*
 ○○○/●○○ Кто ищет, тот всегда найдёт
 ○○○/●○○ ни [одна] йота
 ○○○/●○○ капля в море
 ○○○/●○○ колосс (гигант) на глиняных ногах
 ○○○/●○○ Кто не с нами (не со мною), тот против нас (против меня)
 ○○○/●○○ вносить/внести [свою] лепту
 ○○○/●○○ стирать/стереть (сметать/смести) с лица земли *кого, что*
 ○○○/●○○ люди доброй воли
 ○○○/●○○ Взявшие меч – от меча (мечом) погибнут; Кто с мечом к нам
 войдёт, от меча и погибнет
 ○○○/●○○ обоюдоострый меч; обоюдоострое оружие
 ○○○/●○○ на седьмом небе (быть, чувствовать себя)
 ○○○/●○○ между небом и землёй
 ○○○/●○○ строить/построить на песке *что*
 ○○○/●○○ Что посеешь, то и пожнёшь
 ○○○/●○○ Кто не работает, тот [да] не ест
 ○○○/●○○ от всего (от чистого) сердца (делать *что*)
 ○○○/●○○ увлекать (ловить, улавливать) в сети
 ○○○/●○○ заснуть вечным (мёртвым, непробудным, последним) сном
 ○○○/●○○ видеть (замечать) сучок в чужом глазу [и не видеть (замечать)]
 бревна в своём]
 ○○○/●○○ как один [человек]
 ○○○/●○○ Не рой (не копай) другому яму, сам в неё попадёшь
 ○○○/●○○ Не мечите бисера перед свиньями
 ○○○/●○○ Вера горами движет (двигает)
 ○○○/●○○ Легче верблюду пройти сквозь игольное ушко, *чем...*
 ○○○/●○○ Кто сеет ветер, пожнёт бурю
 ○○○/●○○ Много званых, [но] мало избранных
 ○○○/●○○ хранить (беречь) как зеницу ока
 ○○○/●○○ Камня на камне не оставлять/не оставить *от чего*
 ○○○/●○○ служить мамоне
 ○○○/●○○ Око за око, зуб за зуб
 ○○○/●○○ посыпать пеплом главу
 ○○○/●○○ в поте лица [своего] (делать *что*)
 ○○○/●○○ упасть на добрую почву
 ○○○/●○○ отрясти (отряхнуть, стряхнуть) прах от ног (с ног) своих
 ○○○/●○○ Неть (нет) пророка в своём отечестве (в отечестве своём)
 ○○○/●○○ Левая рука не ведаёт (не знает), что делает правая
 ○○○/●○○ умывать/умыть руки

○○/●●○	стоять как сольной столб
○○/●●○	золотой (златой) телец; золотой телёнок
○○/●●○	зарывать/зарыть талант [в землю]
○○/●●○	Чаша (мера) [терпения] переполнена
○○/●●○	пить/ выпить (испить) [горькую, полную] чашу [<i>чего</i>] [до дна]
○○/●●○	Чешуя (завеса, пелена) упала (спала) с глаз <i>чьих</i> ; Покров упал (спал) с глаз
○○/●●●	отделять/отделить плевелы (плевелы. <i>арх.</i>) от пшеницы (от зёрен)
○○/●●●	соль земли
○○/●●●	Не хлебом единым жив человек; Не о хлебе едином жив будет человек
●○○/●●○	Всему своё время [и время всякой вещи под небом]; Всему свой час и время всякому делу под небесами
●○○/●●○	бросать/бросить (кидать/кинуть, пускать/пустить) камень (камнем) <i>в кого</i>
●○○/●●○	костюме Адама (Евы)
●○○/●●○	посылать от Понтия к Пилату
●○○/●●○	тридцать сребреников
●○○/●●●	глас вопиющего в пустыне
●○○/●●●	заблудшая овца (овечка) // заблудшее овча
●○○/●●●	плоть от плоти [и кость от костей] <i>чьей, кого</i> ; плоть от плоти [и кровь от крови] <i>чьей, кого</i>
●○○/●●●	соломоново решение
●○○/●●●	Содом [и Гоморра]
●○○/●●●	Иерихонская труба
●○○/●●●	Фома неверующий (неверный)
●●○/●●●	нести свой крест
●●○/●●●	во веки веков
●●○/●●●	возвращение блудного сына
●●○/●●●	вкушать от древа познания добра и зла
●●○/●●●	перст Божий
●●○/●●●	запретный плод сладок
●●●/●●●	от Адама
●●●/●●●	Возлюби (люби) ближнего своего [как самого себя]

S pozornejšim opazovanjem simbolne oznake postane jasno, da pri vseh FE brez izjeme velja, da se je srednja generacija pri konkretni FE enako ali pa v veliko večji meri zavedala povezave z virom; v nobenem primeru mlajša generacija ni imela boljših rezultatov kot srednja. V bistvu to dokazuje skladnost rezultatov ne le na kompleksni ravni (višja kompetenca srednje generacije v primerjavi z mlajšo generacijo: 55 % proti 18 %, prikazana v grafu 3), ampak tudi pri vsakem frazemu posebej.

Iz navedenega primerjalnega pregleda izhaja tudi zanimiva ugotovitev, da je pri treh frazemih šlo za ekstremne razlike v vrednotenju – skupina ○○○ pri mlajši generaciji proti skupini ●●● pri srednji generaciji; konkretno gre za frazeme: *отделять/отделить*

плевелы (плевы. арх.) от пшеницы (от зёрен); соль земли; Не хлебом единым жив человек (Не о хлебе едином жив будет человек). To dejstvo (sposobnost identifikacije izvora) smo primerjali s frazeološko kompetenco mlajše generacije in ugotovili, da je poznavanje teh frazemov pri njih (vsota pasivnega in aktivnega znanja) 53 %, 54 % ali celo 87 % (odstotek navajamo po vrstnem redu zgoraj navedenih frazemov) oziroma večina naših mlajših anketirancev vse tri frazeme vsaj pasivno pozna in jih razume, njihov izvor pa jim ni znan.

Na kratko se ustavimo še pri množici frazemov, katerih povezava z biblijskim virom je večinoma jasna ne le predstavnikom srednje temveč tudi mlajše generacije. Zdi se, da so na visoko stopnjo občutka ali pa (v drugih primerih razvidne) uzaveščenosti povezave z virom vplivali različni tipi indicev. Pri določeni skupini frazemov je bila to prisotnost značilne sestavine FE, npr. lastnoimenske prvine nedvoumnega biblijskega izvora (*от Адама*), sestavine, ki je razumljena kot simbol krščanstva in novozavezne zgodbe o mučenju in križanju Jezusa Kristusa (*нести свой крест*) ali pa pridevniška sestavina, ki se navezuje na najvišje bitje verske sfere (*перст Божий*). V drugih primerih gre za poudarjeno povezavo z moralnimi principi, ki so del Božjih zapovedi (*Возлюби (люби) ближнего своего [как самого себя]*). V primeru *во веки веков* so pri določanju biblijskega izvora verjetno svojo vlogo odigrale tudi širše verske oziroma cerkvene realije (del molitev). Dokaj jasne asociacije je verjetno sprožila tudi FE *запретный плод сладок*. Identifikacija biblijskega izvora pri določenih frazemih priča tudi o poznavanju določenega nabora konkretnih biblijskih zgodb in prilik, s katerimi so ti frazemi povezani, kar se najbolj izrazito kaže v primeru starozaveznih FE *вкушать от древа познания добра и зла* in pri novozavezni FE *возвращение блудного сына*.

Za konec še ena ugotovitev: na podlagi rezultatov drugih raziskav (slovaška in češka) se kaže, da obstaja povezava med visoko stopnjo frazeološke kompetence (medgeneracijska ali transgeneracijska) in sposobnostjo identifikacije izvora v obratnem sorazmerju (Baláková, Kováčová 2017: 168). Čeprav se s tem vidikom v zvezi z raziskavami med ruskimi govorniki zaenkrat nismo podrobneje ukvarjali, sedem frazemov, navedenih na začetku našega seznama znotraj medgeneracijskega kontinuuma (označenih s simbolom ○○○) to opažanje potrjuje vsaj kot tendenco: pri mlajši generaciji se njihovo vrednotenje z vidika poznavanja (vsota odgovorov z aktivnim ali pasivnim znanjem) giblje v razponu od 69 do 100 %, pri srednji pa od 82 do 100 %.

K temu vprašanju oziroma širše k predstavljanju rezultatov o frazeološki kompetenci ruskih govorcev se bomo vrnili v katerem izmed prihodnjih člankov.

VIRI IN LITERATURA

- Дана БАЛАКОВА, Вера КОВАЧОВА, Валерий М. МОКИЕНКО, 2013: *Наследие Библии во фразеологији*. Greifswald: Ernst-Moritz-Ardnt-Universität Greifswald.
- [Dana BALÁKOVÁ, Vera KOVÁČOVÁ, Valerij M. MOKIENKO, 2013: *Nasledie Biblii vo frazeologii*. Greifswald: Ernst-Moritz-Ardnt-Universität Greifswald.]
- Дана БАЛАКОВА, Харри ВАЛЬТЕР, Наталия Ф. ВЕНЖИНОВИЧ, Марина С. ГУТОВСКАЯ, Евгений Е. ИВАНОВ, Валерий М. МОКИЕНКО, 2014: *Лента библейской мудрости. Библейские крылатые выражения и афоризмы на русском, английском, белорусском, немецком, словацком и украинском языках*. Могилев: МГУ имени А. А. Кулешова.
- [Dana BALÁKOVÁ, Harri VAL'TER, Natalija F. VENŽINOVIČ, Marina S. GUTOVSKAJA, Evgenij Je. IVANOV, Valerij M. MOKIENKO, 2014: *Lepta biblejskoj mudrosti. Biblejskie krylatye vyraženiya i aforizmy na russkom, anglijskom, belorusskom, nemeckom, slovackom i ukrainskom jazykah*. Mogilev: MGU imeni A. A. Kulešova.]
- Дана БАЛАКОВА, Харри ВАЛЬТЕР, Валерий М. МОКИЕНКО, 2015: *Из библейской мудрости. Z biblickej múdrosti. Biblische Weisheiten*. Greifswald: Ernst-Moritz-Ardnt-Universität Greifswald.
- [Dana BALÁKOVÁ, Harri VAL'TER, Valerij M. MOKIENKO, 2015: *Iz biblejskoj mudrosti. Z biblickej múdrosti. Biblische Weisheiten*. Greifswald: Ernst-Moritz-Ardnt-Universität Greifswald.]
- Евгений Е. ИВАНОВ, Валерий М. МОКИЕНКО, 2019: *Лента библейской мудрости. Русско-славянский словарь библейских крылатых выражений и афоризмов с соответствиями в германских, романских, армянском и грузинском языках. В двух томах*. Могилев: МГУ имени А. А. Кулешова.
- [Evgenij Je. IVANOV, Valerij M. MOKIENKO, 2019: *Lepta biblejskoj mudrosti. Russko-slavjanskij slovar' biblejskih krylatyh vyraženiij i aforizmov s sootvetstvijami v germanskijh, romanskijh, armjanskom i gruzinskem jazykah. V dvuh tomah*. Mogilev: MGU imeni A. A. Kulešova.]
- Валерий М. МОКИЕНКО, Галина А. ЛИЛИЧ, Ольга И. ТРОФИМКИНА, 2010: *Толковый словарь русских библейских выражений и слов*. Москва: Издательство Астрель.
- [Valerij M. MOKIENKO, Galina A. LILIČ, Ol'ga I. TROFIMKINA, 2010: *Tolkovyy slovar' russkijh biblejskijh vyraženiij i slov*. Moskva: Izdatel'stvo Astrel'.]
- Войцех ХЛЕБДА, 2010: К Идее европейского словаря библеизмов. *И вновь продолжается бой...* Сборник научных статей, посвященный юбилею доктора филологических наук, профессора Светланы Григорьевны Шулежковой. – Магнитогорск: ГОУ ВПО «Магнитогорский государственный университет». 275–79.
- [Vojceh HLEBDA, 2010: K Idee evropejskogo slovarja bibleizmov. *I vnov' prodolžajetsja boj...* Sbornik naučnyh statej, posvjaščennyj jubileju doktora filologičeskijh nauk, professora Svetlany Grigor'evny Šuležkovej. Magnitogorsk: GOU VPO «Magnitogorskiy gosudarstvennyj universitet». 275–79.]
- Dana BALÁKOVÁ, Valerij M. MOKIENKO, 2016: Nič nové pod slnkom. *Slavistična revija* 64/2. 113–24.

- Dana BALÁKOVÁ, Viera KOVÁČOVÁ, 2017: *K výskumu biblickej frazeológie*. Ružomberok: Verbum – vydavateľstvo KU.
- František KOČIŠ, 1993: Významové deviácie biblických frazeologizmov. *Frazeológia vo vzdelávaní, vede a culture*. Ur. Eva Krošláková. Nitra: Vysoká škola pedagogická v Nitre. 201–05.
- Jozef MLACEK, 2013. Cez poznávanie k používaniu biblických frazém v súčasnej komunikácii. *Die slawische Phraseologie und die Bibel*. Ur. Harry Walter, Valerij M. Mokijenko, Dana Baláková. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald. 138–44.
- Jana SKLADANÁ, 2013. Fenomén Biblie v slovenskej frazeológii. *Die slawische Phraseologie und die Bibel*. Ur. Harry Walter, Valerij M. Mokijenko, Dana Baláková. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald. 178–82.
- Ludmila STĚPANOVA, 2009: Frazémy biblického pôvodu (na materiále slovenštiny, češtiny a ruštiny). *Aspekty literárnovedné a jazykovedné II*. Ur. Viera Kováčová, Dana Baláková, Jaromíra Šindelářová. Ružomberok: Katolícka univerzita – Filozofická fakulta. 107–19.
- Ludmila STĚPANOVA, 2013: Některé reálie a míry v ruských a českých biblických frazémeh. *Die slawische Phraseologie und die Bibel*. Ur. Harry Walter, Valerij M. Mokijenko, Dana Baláková. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald. 183–87.
- Harry WALTER, Petra FOJTŮ, 2012: *Schwarzes Chaf, falscher Proplet, barmherziger Samariter. Deutsch-tschechisches Wörterbuch biblischer Phraseologismen mit historisch-etymologischen Kommentaren*. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald.

SUMMARY⁶

The article presents the results of a sociolinguistic research project into the knowledge of Biblical phraseology of native speakers of Russian, with an intergenerational comparison (i.e., between college-age Russians and Russians from forty to sixty years old). The two main objectives of the research analysis are: a) respondents' phraseological competence in the field of Biblical phraseology (knowledge, use, understanding); b) the ability of respondents to identify a phrase's connection with its Biblical source. Based on these objectives, the authors measure respondents' ability to identify phrases' Biblical origins. The objectives show a differentiated sense or awareness of Biblical connections to be a reflection of respondents' broader cultural perspective and degree of contextual knowledge.

Particular attention is paid to phrases that in a given instance have a high degree of deviation—that is, phrases that representatives of the younger and older generations clearly recognize to be connected with the Bible and phrases that they by and large do not recognize as such, if at all.

⁶ Avtorji se iskreno zahvaljujemo kolegu Mateju Metercu za prevod našega članka v slovenščino.